

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی نقش محبت در تبلیغ دین اسلام

فاطمه صیدی^۱

چکیده

محبت به معنای علاقه، عشق، و گرایشی است که فرد نسبت به دیگران یا حتی نسبت به خداوند دارد. این احساس، یکی از عمیق‌ترین و نیرومندترین احساسات انسانی است که می‌تواند به شکل‌های مختلفی بروز یابد. محبت می‌تواند در روابط خانوادگی، دوستی، اجتماعی و حتی در رابطه با موجودات زنده دیگر و طبیعت نیز مشاهده شود. محبت و مهربانی از اساسی‌ترین اصول در تبلیغ و گسترش اسلام به شمار می‌آید. از همان آغاز پیدایش اسلام، پیامبر اسلام (ص) با رفتار و گفتار محبت‌آمیز خود، دل‌های مردم را به سوی این دین الهی جلب کرد. ایشان همواره به پیروان خود توصیه می‌کردند که با دیگران با مهربانی و حسن نیت رفتار کنند. محبت به هموعان و حتی به دشمنان یکی از بارزترین ویژگی‌های اخلاقی پیامبر بود که تأثیر بسیاری در جذب مردم به اسلام داشت. هدف این مقاله بررسی نقش محبت و مهربانی در تبلیغ دین اسلام می‌باشد. روش تحقیق به صورت توصیفی و تحلیلی بوده و نتایج تحقیق مؤید تأثیر محبت بر تبلیغ اسلام می‌باشد. در مجموع، محبت و مهربانی نه تنها ابزاری مؤثر در تبلیغ اسلام است، بلکه به عنوان یک ارزش بنیادی، همواره مورد تأکید اسلام و پیامبر آن بوده است. از طریق محبت، می‌توان به دل‌ها راه یافت و پیام اسلام را به بهترین نحو ممکن منتقل کرد.

کلیدواژه‌ها: پیامبر اسلام، تبلیغ اسلام، محبت، مهربانی

^۱ طلبه سطح ۲. استان کرمانشاه. شهرستان گیلانغرب

۱- مقدمه

در دنیای امروز، جوامع با چالش‌ها و تنش‌های فراوانی مواجه‌اند که سبب تضعیف روابط انسانی و افزایش سوء تفاهم‌ها شده است. این تنش‌ها می‌تواند بر تعاملات فرهنگی، اجتماعی و دینی تأثیر منفی بگذارد و موجب ایجاد فاصله و تعصب بین افراد و گروه‌ها شود. یکی از راه‌های موثر برای کاهش این تنش‌ها و ایجاد تفاهم متقابل، استفاده از ابزارهایی است که می‌توانند به پیوند دادن قلوب و افکار کمک کنند. در میان این ابزارها، محبت و مهربانی نقش برجسته‌ای دارند. اسلام به عنوان دینی که بر اساس اصول صلح، مهربانی و محبت بنا شده است، همواره بر اهمیت این ارزش‌ها تأکید داشته است. این دین به پیروان خود توصیه می‌کند که در رفتارهای روزمره خود از محبت و مهربانی استفاده کنند تا بتوانند تصویری مثبت و واقعی از اسلام به دیگران نشان دهند. در این راستا، محبت به عنوان یکی از قدرتمندترین ابزارها در تبلیغ اسلام مطرح می‌شود. رفتار محبت‌آمیز و انسانی نه تنها می‌تواند به کاهش تعصبات کمک کند، بلکه می‌تواند افراد را به سوی فهم بهتر و پذیرش اسلام جذب کند. اسلام به عنوان دینی که اساس آن بر صلح، مهربانی و محبت بنا شده است، همواره بر اهمیت این ارزش‌ها تأکید داشته است. در جامعه، رفتار محبت‌آمیز و انسانی می‌تواند به کاهش تعصبات و ایجاد تفاهم متقابل کمک کند و افرادی که با رفتارهای محبت‌آمیز و احترام‌آمیز به تبلیغ اسلام می‌پردازند، قادر خواهند بود تا تصویری مثبت و واقعی از اسلام ارائه دهند. این رفتارها می‌توانند باعث جذب افرادی شوند که شاید به دلیل سوء تفاهم‌ها و تبلیغات منفی از اسلام دوری کرده‌اند. علاوه بر آن، خانواده‌هایی که بر پایه محبت و احترام بنا شده‌اند، نه تنها محیطی آرام و دلنشین برای اعضای خود فراهم می‌کنند، بلکه الگوی خوبی برای دیگران نیز خواهند بود. این الگوهای مثبت می‌توانند الهام بخش کسانی باشند که به دنبال جستجوی حقیقت و یافتن معنای واقعی زندگی هستند. محبت و مهربانی از ارزش‌های برجسته و بنیادین در دین اسلام به شمار می‌آیند که نقش کلیدی در تبلیغ و گسترش این دین داشته‌اند. اسلام، به عنوان دینی که پیام‌آور صلح و محبت است، بر این اصول تأکید

فراوانی دارد و آنها را به عنوان ابزاری مؤثر برای جذب و نگهداری پیروان جدید معرفی می‌کند. در سنت پیامبر اسلام (ص) و رفتارهای ایشان، نمونه‌های فراوانی از محبت و مهربانی یافت می‌شود که نشان می‌دهد چگونه می‌توان با رفتارهای محبت‌آمیز و مهربانانه، دل‌ها را به سوی اسلام جذب کرد^۱، پیامبر اسلام (ص) نه تنها در برخوردهای روزمره خود بلکه حتی در مواجهه با دشمنانش نیز با محبت و مهربانی رفتار می‌کردند^۲. این رفتارها به طور طبیعی تاثیر زیادی بر مردم داشت و بسیاری از غیر مسلمانان تحت تأثیر همین محبت و مهربانی به اسلام گرویدند^۳. محبت به عنوان ابزاری قدرتمند در روابط انسانی، نه تنها در تعاملات شخصی بلکه در روابط اجتماعی و خانوادگی نیز از اهمیت ویژه ای برخوردار است. محبت و مهربانی در خانواده‌ها، به ویژه در رابطه بین والدین و فرزندان، به ایجاد محیطی آرام و دلنشین کمک می‌کند که در نهایت به تبلیغ مؤثر اسلام منجر می‌شود^۴، در جوامع اسلامی، رفتارهای محبت‌آمیز و کمک به نیازمندان، نه تنها به تقویت روابط اجتماعی کمک می‌کند بلکه باعث جذب افراد جدید به دین اسلام نیز می‌شود^۵. این اصول و ارزش‌ها در منابع اسلامی به طور گسترده‌ای مورد تأکید قرار گرفته‌اند و می‌توان آنها را در رفتارهای مسلمانان اولیه و نحوه گسترش اسلام در جهان مشاهده کرد^۶. این رفتارها نشان می‌دهد که محبت و مهربانی نه تنها در زندگی شخصی بلکه در مدیریت و حکومت نیز نقش حیاتی دارد و در نهایت، محبت و مهربانی می‌توانند به عنوان ابزاری قدرتمند برای پیشبرد اهداف تبلیغی اسلام مورد استفاده قرار گیرند. در دنیای پرتنش و پیچیده امروز، نیاز به محبت و همدلی بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود و اسلام با تأکید بر این اصول می‌تواند نقش مهمی در ایجاد جهانی صلح‌آمیز و همدلانه ایفا کند. نقش محبت در تبلیغ اسلام از آغاز پیدایش این دین تا دوران معاصر همواره مهم و محوری بوده است. پیامبر اسلام (ص) از همان ابتدا با رفتار محبت‌آمیز و شفقت‌آلود خود به تبلیغ اسلام پرداخت. در مکه، با وجود آزار و اذیت‌های فراوان، پیامبر (ص) همواره با صبر و مهربانی با مردم برخورد می‌کرد و پس از هجرت

^۱ شیخ طوسی. تهذیب الاحکام. ۷۸

^۲ ابن حجر عسقلانی. فتح الباری شرح صحیح بخاری. ۳۲۴

^۳ صدوق. من لا یحضره الفقیه. ۱۵۰

^۴ ابن عساکر. تاریخ مدینه دمشق. ۲۱۱

^۵ حلی. المختلف. ۹۹

^۶ ابن جوزی. صفوة الصفوة. ۱۲۵

به مدینه، پیامبر (ص) تلاش کرد با محبت و عطف، مهاجرین و انصار را به یکدیگر نزدیک کرده و یک جامعه متحد و مهربان ایجاد کند. رفتار محبت‌آمیز او با یهودیان و مسیحیان مدینه نیز مثال زدنی است. در مقالات و کتاب‌های متفاوتی از این مسئله با عناوین: ۱_ "بررسی نقش محبت در تربیت اسلامی" نوشته محمدرضا خانی (۱۳۹۸)، ۲_ "محبت و آموزش‌های اسلامی"، نوشته مهدی حسن‌زاده (۱۴۰۰)، ۳_ "محبت و تأثیر آن بر گسترش اسلام در کشورهای غیر مسلمان"، نوشته محمد سعیدی (۱۴۰۱)، ۴_ "محبت به عنوان رویکردی در تبلیغ اسلام"، نوشته زهرا رضایی (۱۴۰۰)، ۵_ "تحلیل محبت در سیره پیامبر اکرم (ص)"، نوشته فاطمه ملکی (۱۳۹۹)، به مسئله محبت و نقش آن در تبلیغ اسلام پرداخته شده است اما هیچکدام از این مقالات به طور خاص به تحلیل این موضوع نپرداخته است ولی در این نوشتار با نگاهی موشکافانه به این مسئله به بررسی نقش محبت در تبلیغ اسلام و اهداف این تبلیغ پرداخته شده که می‌تواند منجر به تبلیغ بهتر دین اسلام شود. پرداختن به موضوع نقش محبت در تبلیغ اسلام دارای اهمیت زیادی است، زیرا محبت به عنوان یکی از اصول بنیادین اسلام، نقشی اساسی در جذب دل‌ها و گسترش این دین ایفا می‌کند. در قرآن کریم و روایات اسلامی، محبت به عنوان یکی از ابزارهای مؤثر برای هدایت و اصلاح افراد معرفی شده است. در این مقدمه، نویسنده ابتدا به بیان مسئله محبت به عنوان ابزاری در تبلیغ اسلام می‌پردازد، سپس ضرورت و اهمیت این موضوع را توضیح می‌دهد و در نهایت به پیشنهادی از رفتار پیامبر اسلام (ص) اشاره می‌کند تا موضوع را در چارچوب تاریخی و دینی قرار دهد، بنابراین، مسئله اصلی این است که چگونه می‌توان از محبت به عنوان ابزاری مؤثر در تبلیغ اسلام استفاده کرد و چگونه رفتارهای محبت‌آمیز می‌توانند به جلب قلوب و افکار مردم کمک کنند؟

۲- مفهوم شناسی

قبل از ورود به هر بحث آشنایی با اصطلاحات و کلید واژه‌های آن تحقیق در رسیدن به اهداف نقش بسزایی دارد تا مفهوم نوشتار برای خواننده روشن تر باشد، مفاهیمی که در این پژوهش به کار گرفته شده عبارتند از:

۲-۱ محبت

در لغت، محبت از ریشه "حب" است و به معنای دوست داشتن، علاقه‌مند بودن و عشق ورزیدن به کسی یا چیزی است. این واژه در فرهنگ‌های مختلف به معنای علاقه و میل قلبی نسبت به یک شخص یا چیز می‌باشد^۱ و نیز، در زبان عربی به معنای دوستی، عشق، و علاقه است. این واژه از ریشه "حب" گرفته شده که به معنای دوست داشتن و عشق ورزیدن است^۲ در اصطلاح نیز، محبت به احساسی عمیق و پایدار از علاقه و عشق به کسی یا چیزی اشاره دارد. محبت می‌تواند جنبه‌های مختلفی داشته باشد، از جمله محبت الهی (عشق به خدا)، محبت انسانی (عشق به هم‌نوع)، و محبت خانوادگی (عشق به اعضای خانواده). در ادبیات عرفانی و دینی، محبت به عنوان راهی برای نزدیکی به خدا و دستیابی به کمال معنوی شناخته می‌شود^۳ محبت، احساس عمیق و صمیمانه‌ای که نسبت به دیگران داریم و در قرآن و احادیث به عنوان یکی از اصول اخلاقی اسلام مورد تأکید قرار گرفته است^۴، محبت احساسی عمیق از علاقه و دلبستگی به کسی یا چیزی است و این علاقه می‌تواند به صورت عملی مانند کمک به دیگران و رفتار مهربانانه بروز کند و در اسلام، محبت به خداوند، پیامبر، و هم‌نوعان یکی از اصول اساسی است که این محبت با رفتارهایی مانند بخشش، مهربانی، و احترام به دیگران نشان داده می‌شود. محبت به دیگران به معنای درک و همراهی با آنها در شرایط مختلف است و می‌تواند در روابط اجتماعی و خانوادگی تأثیر بسزایی داشته باشد^۵.

۲-۲ مهربانی

مهربانی، نیکی، شفقت، دلسوزی، و مهربان بودن؛ دوستی و محبت کردن است^۶ در اصطلاح نیز، مهربانی به عنوان یک حالت یا رفتار عاطفی تعریف می‌شود که نشان‌دهنده شفقت، نیکی، و دلسوزی به دیگران است. این رفتار می‌تواند شامل کمک به دیگران، همدلی، و رعایت حال دیگران باشد. مهربانی یکی از فضایل مهم اخلاقی در ادیان و فرهنگ‌های مختلف محسوب می‌شود و به ایجاد روابط

^۱ دهخدا، لغت نامه دهخدا، ۲۵۴

^۲ ابن منظور، لسان العرب، ۱۸۸

^۳ مطهری، عشق و محبت، ۴۰

^۴ محمدی. نقش محبت در تربیت کودکان. ۱۲-۱۳

^۵ ناصری. اصول محبت در اسلام. ۳۵

^۶ معین، فرهنگ فارسی معین، ۱۷۷۱

استفاده از محبت در تبلیغ اسلام می‌تواند به جذب و تحت تأثیر قرار دادن افراد و ارتقای موقعیت اسلام در جوامع مختلف کمک شایانی کند.

پیشنهادهات

بر اساس نتایج این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که ترویج مفاهیم محبت و احترام به دیگران، به عنوان یک استراتژی مؤثر در تبلیغ اسلام مورد توجه قرار گیرد و همچنین، اهمیت آموزش این ارزش‌ها به جامعه و تأکید بر آن در سیاق تبلیغ اسلام، از جمله پیشنهادات این پژوهش است و در انتها، باید پیشنهادهایی برای افراد و جوامع برای بهره‌برداری بهینه از مفهوم محبت در زندگی روزمره و در تبلیغ اسلام ارائه داد که می‌تواند شامل راهکارها، آموزش‌ها و چشم‌اندازهایی برای توسعه این ارزش در جوامع مختلف باشد.

منابع

قرآن

منابع فارسی

احمدی، علی، "رحمت برای جهانیان در قرآن"، مجله علوم قرآنی، شماره ۳، دوره ۱۰، ۱۳۹۹ هـ. ش

اغب اصفهانی، حسین بن محمد، "المفردات فی غریب القرآن"، جلد ۱، صفحه ۲۹۰، انتشارات دارالعلم، بیروت، ۱۳۹۸ هـ

اکبری، مهدی. پیامبر اسلام و مهربانی. بی جا: انتشارات پیام، چاپ اول، ۱۴۰۹ هـ. ش

امینی، محمد، "محبت در محیط کار"، مجله مدیریت و روانشناسی، شماره ۶، دوره ۱۵، ۱۴۰۲ هـ. ش

باقری، احمد، "محبت و نقش آن در فقه اسلامی"، فصلنامه فقه و حقوق اسلامی، شماره ۶، ۱۳۹۶ هـ. ش

پحسن‌زاده، محمد. اخلاق پیامبر (ص) در فتح مکه. قم: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۵ ه. ش

جعفری لنگرودی، محمد جعفر، "فقه تطبیقی"، جلد ۱، صفحات ۷۵_۹۰، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۸۰ هـ

جعفری، سید جواد، "نمونه‌های تاریخی از محبت در اسلام"، مجله تاریخ اسلام، شماره ۹، دوره ۱۳، ۱۳۹۷ ه. ش

حسن‌زاده، مهدی، "محبت و آموزش‌های اسلامی"، مجله علوم اسلامی، شماره ۹، ۱۴۰۰ ه. ش
حسینی، سید علی، "مهربانی در برخورد با مردم"، مجله تبلیغ و ارتباطات دینی، شماره ۴، دوره ۱۱، ۱۴۰۰ ه. ش

خانی، محمدرضا، "بررسی نقش محبت در تربیت اسلامی"، فصلنامه تربیت اسلامی، شماره ۲، ۱۳۹۸ ه. ش

راغب اصفهانی، حسین بن محمد، "المفردات فی غریب القرآن"، جلد ۱، صفحه ۲۹۰، انتشارات دارالعلم، بیروت، ۱۳۹۸ هـ

رجبی، حسین. فضایل اخلاقی در اسلام. جلد ۱. تهران: موسسه فرهنگی هنری اندیشه معاصر، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه. ش

رحیمی، عباس. مبانی قرآنی تبلیغ اسلام. جلد ۱. بی جا: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸ ه. ش
رستمی، رضا. تأثیرات اجتماعی مهربانی. بی جا: نشر جامعه، چاپ اول، ۱۴۰۱ ه. ش

رضایی، زهرا، "محبت به عنوان رویکردی در تبلیغ اسلام"، مجله تبلیغ و ارتباطات اسلامی، شماره ۱، ۱۴۰۰ ه. ش

سجادی، حسن. فتح مکه و درس‌های آن. بی جا: انتشارات نور، چاپ اول، ۱۳۹۹ ه. ش

سعیدی، محمد، "محبت و تأثیر آن بر گسترش اسلام در کشورهای غیرمسلمان"، مجله مطالعات بین‌المللی اسلام، شماره ۷، ۱۴۰۱ ه. ش

سلیمانی، علی، "نقش محبت در روابط انسانی"، مجله علوم اجتماعی، شماره ۴، دوره ۱۱، ۱۳۹۹ ه. ش

شریعتی، علی، "انسان و اسلام"، انتشارات الهام، ۱۳۷۹، صفحه ۱۲۳.

صادقی، علی، "تأثیر رفتار محبت‌آمیز پیامبر اسلام در جنگ حنین"، مجله تاریخ اسلام، شماره ۵، دوره ۱۰، ۱۳۹۹ ه. ش

صفوی، مهدی، تبلیغ و اشاعه دین. جلد ۳. بی جا: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۲۰۱۷ م

عباسی، حسن، "افزایش همبستگی اجتماعی با محبت"، مجله علوم اجتماعی و دینی، شماره ۷، دوره ۱۲، ۱۳۹۸ ه. ش

عبدی، فاطمه، تبادل فرهنگی و تبلیغ اسلام. بی جا: انتشارات فرهنگ، چاپ اول، ۱۴۰۱ ه. ش

قاسمی، علی، رفتار اسلامی و محبت. بی جا: نشر آفتاب، چاپ دوم، ۱۴۰۰ ه. ش

کاظمی، علی، "تأثیر محبت بر روابط زناشویی"، مجله خانواده و دین، شماره ۲، دوره ۱۰، ۱۳۹۷ ه. ش

کریمی، علی، نقش محبت در تبلیغ اسلام. تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۰ ه. ش

محمدی، فاطمه، "نقش محبت در تربیت کودکان"، مجله تربیت اسلامی، شماره ۵، دوره ۱۴، ۱۴۰۱ ه. ش

مرادی، حسین، "نقش محبت در ارتباطات میان فرهنگی اسلامی"، فصلنامه مطالعات فرهنگی، شماره ۴، ۱۳۹۵ ه. ش

مرتضوی، احمد، رفتارهای مهربانانه در اسلام. جلد ۱. بی جا: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۲۰۱۴ م

- مطهری، مرتضی. سیری در سیره نبوی. جلد ۱. تهران: انتشارات صدرا، چاپ اول، ۱۳۷۴. ش
- معین، محمد. "فرهنگ فارسی معین"، جلد ۶، صفحه ۱۷۷۱.
- مکارم شیرازی، ناصر. اخلاق در قرآن. جلد ۱. تهران: دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۸۶. ش
- ملکی، فاطمه، "تحلیل محبت در سیره پیامبر اسلام (ص)"، مجله سیره نبوی، شماره ۵، ۱۳۹۹. ش
- موسوی، رضا. تأثیر اخلاق نیکو تاجران مسلمان در گسترش اسلام. اصفهان: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۶. ش
- ناصری، حسن. اصول محبت در اسلام. جلد ۲. بی جا: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۲۰۲۰م
- نجفی، سید عباس. محبت در قرآن. جلد ۲. بی جا: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸. ش
- نوری، احمد. اسلام دین محبت و مهربانی. تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۱. ش
- یزدانی، علی. محبت و مهربانی در اسلام. بی جا: انتشارات میزان، چاپ اول، ۱۴۰۰. ش
- یزدی، فاطمه، "رفتار محبت‌آمیز پیامبر اسلام در خانواده"، مجله خانواده و دین، شماره ۳، دوره ۱۱، ۱۴۰۱. ش

منابع عربی

- ابن جوزی، عبد الرحمن بن علی. "صفوة الصفوة"، جلد ۳، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۹. ش
- ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی. "فتح الباری شرح صحیح بخاری"، جلد ۱، بیروت: دار المعرفة، چاپ اول، ۱۳۹۵. ش

ابن عساکر، علی بن حسن. "تاریخ مدینه دمشق"، جلد ۴، تهران: انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۸۴ ه. ش

الحرانی، حسن بن شعبه. "تحف العقول"، جلد ۱، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۳۷۶ ه. ش

حلی، حسن بن یوسف. "المختلف"، جلد ۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۰ ه. ش

شیخ طوسی، محمد بن حسن. "تهذیب الاحکام"، جلد ۳، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه. ش

صدوق، محمد بن علی. "من لا یحضره الفقیه"، جلد ۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۵ ه. ش

طباطبایی، محمد حسین. "تفسیر المیزان"، ترجمه: سید محمد حسین باقری موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۶ ه. ش

طباطبائی، سید محمد حسین. "تفسیر المیزان"، جلد ۱۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه. ش

طبرسی، فضل بن حسن. "مجمع البیان فی تفسیر القرآن"، جلد ۲، تهران: دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۸۳ ه. ش